

УДК 37.018.43:[378:378.147]

DOI 10.32755/sjeducation.2022.01.208

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ І ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРСИ

Янченко Тамара Василівна, доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки і методики викладання історії

та суспільних дисциплін,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

(14013, Україна, м. Чернігів, вул. Полуботка, 53)

ORCID: 0000 0002 2967 0695

Третяк Олена Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики викладання історії

та суспільних дисциплін,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

(14013, Україна, м. Чернігів, вул. Полуботка, 53)

ORCID: 0000-0001-6124-2597

Чебоненко Станіслав Олегович, кандидат педагогічних наук,
доцент, проректор,

Академія Державної пенітенціарної служби

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34)

ORCID: 0000-0002-5049-6556

У статті розглянуто особливості дистанційного навчання та його технологій в історичному ракурсі, педагогічні методи та прийоми, які використовуються під час дистанційної форми навчання.

Метою статті є аналіз історико-педагогічних аспектів і теоретичних засад розвитку дистанційного навчання та його запровадження закладами вищої освіти України в сучасних умовах.

Методологія статті. Розгляд змісту понять «дистанційна освіта» й «дистанційне навчання». Розкрито, що дистанційне навчання передбачає здійснення взаємодії між викладачем і студентами на відстані з використанням інформаційних та комунікаційних технологій, які дозволяють забезпечити його в індивідуальній та груповій формах. Встановлено, що в історичній ретроспективі етапи розвитку дистанційного навчання ототожнюються з використанням односторонньої передачі інформації (радіо, телепередачі, відеозаписи), кейс-навчанням, двостороннім зв'язком (консультації, листування тощо), трансляційним навчанням (конференції, форуми, комп'ютерні технології та освітні платформи тощо). Продемонстровано переваги та недоліки синхронного й асинхронного навчання. Теоретичну основу дистанційного

навчання представлено через дидактичні методи навчання, науково-методичне забезпечення, принципи дидактики.

Результати. Аналіз історичних етапів розвитку дистанційного навчання дозволив виділити особливості використання дидактичних моделей, методик, комп'ютерних технологій (мережеве навчання, інтерактивне онлайн-навчання, електронна пошта, Web, мультимедійні програми, ігри, навчальні платформи тощо). Доведено, що ефективність дистанційного навчання залежить від урахування індивідуальних особливостей суб'єкта учіння, дотримання відповідного темпу подачі матеріалу та контролю засвоєних студентом знань і вмінь, професійної спрямованості навчання, змістовного наповнення, розвитку індивідуальної і групової творчості та компетентностей, які задекларовані в освітній програмі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони дозволяють обрати викладачу перевірені часом методи і технології дистанційного навчання, врахувати їхні переваги та недоліки в освітньому процесі.

Ключові слова: дидактичні принципи дистанційного навчання, передача інформації засобами зв'язку, онлайн-сервіси, переваги та недоліки дистанційного навчання, етапи розвитку сучасного дистанційного навчання.

HISTORICAL-PEDAGOGICAL AND THEORETICAL DISCOURSES

Yanchenko Tamara, Doctor of Sciences (Pedagogics), Associate Professor, Head of the Department of Pedagogics and Methodology of Teaching History and Social Disciplines,

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»,
(53 Polubotka Street, 14013, Chernihiv, Ukraine)*

ORCID: 0000 0002 2967 0695

Tretiak Olena, Doctor of Sciences (Pedagogics), Professor, Professor of the Department of Pedagogics and Methodology of Teaching History and Social Disciplines,

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»,
(53 Polubotka Street, 14013, Chernihiv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0001-6124-2597

Chebonenko Stanislav, Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor, Vice-Rector, Academy of the State Penitentiary Service
(34 Honcha Street, 14000, Chernihiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0002-5049-6556

The peculiarities of distance learning and its technologies in historical perspective, pedagogical methods and techniques used in distance learning are considered in the article.

The purpose of the article is to analyze the historical and pedagogical aspects and theoretical foundations of distance learning and its introduction by higher educational institutions of Ukraine in modern conditions.

Methodology of the article. *Consideration of the essence of the concepts of "distance education" and "distance learning". It is found out that distance learning involves the interaction between teacher and students at a distance with the use of information and communication technologies that allow to provide it in individual and group forms. It is revealed that in historical retrospect the stages of distance learning development are identified with the use of one-way information transmission (radio, television, video), case studies, two-way communication (consultations, correspondence, etc.), broadcast learning (conferences, forums, computer technology and educational platforms, etc.). The advantages and disadvantages of synchronous and asynchronous learning are demonstrated. The theoretical basis of distance learning is presented with the help of didactic teaching methods, scientific and methodological support, principles of didactics.*

Results. *Analysis of historical stages of distance learning allowed to identify the peculiarities of the use of didactic models, methods, computer technologies (online learning, online interactive learning, e-mail, Web, multimedia programs, games, studying platforms, etc.). It is proved that the effectiveness of distance learning depends on taking into account the individual characteristics of the subject of studying, adherence to the appropriate rate of presentation and control of student's acquired knowledge and skills, professional orientation of studying, essence of studying, development of individual and group creativity and competencies declared in the academic program.*

Practical significance of the obtained results *is in the fact that they allow a teacher to choose time-tested methods and technologies of distance learning, take into account their advantages and disadvantages in the educational process.*

Key words: *didactic principles of distance learning, transmission of information by means of communication, online services, advantages and disadvantages of distance learning, stages of development of modern distance learning.*

Постановка проблеми. Одним із викликів сучасного світу стала потреба запровадження в закладах вищої освіти дистанційного навчання. Усе це сприяло виникненню проблем, що пов'язані з організацією дистанційного навчання у закладах вищої освіти, а саме: готовність науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти працювати в умовах дистанційного навчання, необхідність розробки алгоритму дистанційних навчальних курсів, аналіз позитивних і негативних аспектів дистанційного навчання, пошуку й опанування онлайн-сервісів, придатних для дистанційного навчання, розробка навчально-методичних матеріалів і методичних рекомендацій.

Треба зазначити, що сутність і технології, методи дистанційного навчання вже ставали предметом дослідження А. Андрєєва, В. Солдаткіна [1], Л. Власенка, Н. Шинкаренка [5], О. Третяк, С. Чебоненка, І. Мошти [14], В. Осадчого [10]. Зміст

дистанційного курсу цікавив вітчизняних науковців В. Бикова, В. Кухаренка, Н. Сиротенка, О. Рибалка, Ю. Богачова [2]. Шляхи становлення та розвитку дистанційного навчання в Україні, зокрема електронного навчання, розглядали В. Бублик [3], Ю. Василенко [4], В. Плющ, Ю. Равлів [12] та ін. М. Карпенко [6] розвиток дистанційного навчання в Україні пов'язував з відповіддю на сучасні виклики для держави. О. Муковіз [7] переймався педагогічними теоріями розвитку дистанційного навчання. Викликають зацікавленість публікації таких учених, як М. М'ястковська [8], О. Огієнко [9], Т. Пилаєва [11], Т. Янченко [16], де висвітлено світові тенденції та історію розвитку дистанційної освіти, вітчизняний і зарубіжний досвід. На дистанційній формі навчання у закладах вищої освіти України й зарубіжних країн акцентували увагу І. Ушкаленко та Ю. Зелінська [15].

Водночас, незважаючи на наявність у сучасній педагогіці досліджень, присвячених запровадженню дистанційного навчання у систему вищої освіти, розвиток дистанційного навчання в Україні потребує вирішення комплексу питань, що пов'язані з дидактичними принципами дистанційного навчання, передачею інформації засобами зв'язку, онлайн-сервісами.

Постановка завдання полягає в аналізі історико-педагогічних аспектів і теоретичних засад розвитку дистанційного навчання та його запровадження закладами вищої освіти України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Насамперед розглянемо зміст понять «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». У педагогіці існує значна кількість визначень поняття «дистанційна освіта», у більшості з них увагу зосереджено на таких її ознаках: віддалення педагога та здобувачів освіти під час освітнього процесу, використання сучасних телекомунікаційних засобів навчання для їхньої взаємодії, можливість двосторонньої комунікації, практика індивідуальних і групових форм навчання. Ірландський дослідник Д. Кіган, узагальнюючи визначення дистанційної форми навчання, сформулював її найбільш характерні ознаки:

1. Постійне відокремлення педагога від студента протягом усього освітнього процесу.

2. Заклади освіти самостійно визначають організаційну структуру освітнього процесу, здійснюють планування, розробляють навчальний матеріал, забезпечують ним студентів.

3. Широке використання технічних засобів навчання (аудіо-та відеозасобів, комп'ютерів), що забезпечує прямий та зворотний зв'язок викладачів і студентів, донесення змісту навчальної дисципліни до здобувачів освіти [8].

Подібні ознаки дистанційної освіти та дистанційного навчання визначено й на сайті Асоціації дистанційного навчання США:

1. Дистанційна освіта (Distance Education) являє собою загальний термін, що використовується для визначення фізичної відстані між учителями та учнями (викладачами та студентами) під час освітнього процесу. Усі комунікації здійснюються завдяки різним типам електронних засобів у режимі реального або затриманого часу. Місце організації освітнього процесу не має значення.

2. Застосування інформаційних технологій (та інфраструктури) під час навчальних заходів, які забезпечують зв'язок учителів та учнів (викладачів і студентів), що перебувають у різних місцях [10].

Під «дистанційним навчанням» українські науковці В. Биков та В. Кухаренко розуміють форму організації освітнього процесу, за якої її активні учасники досягають цілей навчання, здійснюючи навчальну взаємодію принципово й переважно екстериторіально (тобто на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередньо педагогічну взаємодію учасників віч-на-віч інакше, ніж коли учасники територіально перебувають поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії та коли в процесі навчання їхня особиста присутність у певних навчальних приміщеннях закладу освіти не є обов'язковою) [2, с. 11].

У публікаціях різних дослідників означеної проблеми широко використовуються терміни «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта». Одні науковці віддають перевагу першому поняттю, інші є прихильниками другого. Зазначимо, що багато фахівців розглядають ці поняття як синонімічні. Разом з тим у науковій літературі більш поширеною є точка зору, згідно з якою вони не є ідентичними. Наприклад, А. Андреев розводить зазначені терміни, пропонуючи такі дефініції. Під «дистанцій-

ною освітою» він розуміє систему, в якій на основі дистанційного навчання учні або студенти досягають певного освітнього ступеня (рівня) і здатні його підтвердити [1, с. 44]. «Дистанційне навчання» він класифікує як «синтетичну, інтегровану форму навчання, що базується на використанні традиційних і нових інформаційних технологій». Учений зауважує, що дистанційна освіта – це «система, в якій реалізується процес дистанційного навчання, що здійснюється індивідуумом для досягнення та підтвердження освітнього цензу» [1, с. 42]. Тож поняття «дистанційна освіта» є ширшим за «дистанційне навчання».

У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні зазначено, що це форма навчання, рівноцінна очній, вечірній, заочній та екстернату, яка реалізується переважно за технологіями дистанційного навчання [6], а у «Положенні про дистанційне навчання» [8] під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Такий формат навчання – передача знань за опосередкованої взаємодії двох віддалених один від одного учасників освітнього процесу (педагога і здобувача освіти) – вже і не зовсім новий. Аналіз сучасних досліджень [1–7; 12; 14–16] засвідчив, що більшість науковців пов'язують розвиток дистанційної освіти насамперед з генезою інформаційних та комунікаційних технологій. Дослідник О. Муковіз [7] виокремлює три етапи розвитку дистанційного навчання у світовій педагогіці залежно від використання в освітньому процесі засобів комунікації та технічних засобів навчання.

Перший етап (1836–1950 рр.) – кореспондентське навчання, подібне до самонавчання, у якому переважає односторонній зв'язок. Для кореспондентського навчання характерним є використання односторонніх радіо- і телетрансляцій, аудіо- і відеозаписів тощо. Цей період розпочався у 1836 р., коли воно вперше було запроваджене в Лондонському університеті. Пізніше кореспондент-

ське навчання доповнилося використанням нових засобів інформації: радіо – у 1930-х рр., телебачення – у 1950-х рр. і мультимедіа, що успішно використовуються і дотепер [7, с. 109].

Другий етап (1950–1970 рр.) – кейс-навчання, у якому переважає двосторонній зв'язок: навчання по телефону, інтерактивні відео-, радіо- та телетрансляції, мультимедіа, комп'ютерні програми, електронна пошта тощо. Цей етап характеризується розвитком радянської системи заочного (кореспондентського) навчання з 1920-х рр., коли було створено низку заочних відділень при політехнічних та педагогічних інститутах. Історія розвитку дистанційної форми навчання показала, що заочне навчання за радянської доби вважається попередником третього покоління кореспондентського дистанційного навчання, яке бере свій початок з Відкритого університету Великобританії у 1969 р. Саме там уперше в дистанційній освіті стали застосовувати комплексний підхід до навчання. Було розроблено велику кількість якісних посібників, які призначалися спеціально для дистанційної форми; одностороння взаємодія університету зі студентами здійснювалася через друковані матеріали та за рахунок радіо- і телепередач. Двостороння взаємодія здійснювалася за допомогою очних консультацій, короткострокових курсів і, звичайно ж, листування. Така модель була досить дорога на підготовчому етапі, але зі створенням усіх потрібних матеріалів і програм для навчання кожного нового студента програма вже не вимагала значних витрат.

Третій етап (1970–1990 рр.) – трансляційне навчання, за якого відбувається багатосторонній зв'язок між студентом, викладачем, закладом освіти і навчальними матеріалами. Він став можливим з використанням інтернету, високошвидкісних ліній зв'язку, сучасного програмного забезпечення, завдяки яким стали можливими інтернет-конференції, форуми, електронні бесіди (chats) та ін. Технології навчання стали гнучкими у просторі й у часі. Третій етап розвитку навчання на відстані збігається з початком глобалізації освіти у світі [7, с. 110].

Дослідники [3, с. 4; 9, с. 9–10] вважають, що розвиток дистанційної освіти розпочався у 1840 р., коли англійський учений і педагог Ісаак Пітман (він відомий насамперед як розробник од-

нієї з найпоширеніших систем стенографії [18]) запропонував навчати студентів стенографії за допомогою поштових відправлень і став автором першого дистанційного курсу. І. Пітман відправляв листівки, що містили тексти, усім, хто бажав вивчити стенографію [18]. Важливою, на нашу думку, для визнання цього нововведення як початку дистанційної освіти є наявність у ньому зворотного зв'язку. Студенти надсилали транскрипції текстів викладачу й одержували від нього виправлення та оцінки.

Значимо, що запровадження дистанційного навчання сприяло поширенню освіти серед жінок. У 1877 р. університет Св. Андрія в Шотландії запропонував програму кореспондентського навчання для жінок на здобуття освітнього ступеня бакалавра мистецтв, яка діяла протягом 55 років. За цією програмою навчалися жінки в усьому світі, навіть у Палестині, Кенії та Китаї [11, с. 114].

Офіційного статусу ця форма навчання набула 1891 р. у США, коли при Чиказькому університеті відомий дослідник стародавньої та біблійної історії і педагог Вільям Рейні Харпер (він був першим ректором Чиказького університету) заснував відділ дистанційного навчання [17].

Науковці вважають, що першою та найбільш тривалою фазою розвитку дистанційної форми навчання є «заочне навчання» (з кінця XIX ст. до нашого часу), яке спирається на використання друкованих матеріалів і поштову систему за невеликої додаткової фінансової підтримки з боку студентів або без неї. Друга фаза – «дистанційне навчання» (кінець 1960-х рр. XX ст. – середина 1990-х рр. XX ст.) – характеризується розробкою навчальних дисциплін, їх методичним забезпеченням і використанням друкованих та аудіовізуальних засобів навчання. Третя фаза – «гнучке навчання» (від середини 90-х рр. XX ст. до нашого часу), яке може бути організоване за допомогою високоякісних носіїв інформації, засобів мультимедіа з підвищеною інтерактивністю та доступністю, що постійно розширює діапазон навчально-педагогічних ресурсів [12, с. 25].

Упровадження дистанційного навчання або його елементів в Україні відбувається в контексті процесу інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір [16]. На думку

дослідників [4; 9; 16], цей процес розпочався в Україні від середини 1990-х років, значно пізніше, ніж в інших країнах Європи, і відбувався за несприятливих умов: низький рівень інформатизації суспільства, низька забезпеченість комп'ютерною технікою закладів освіти, майже повна відсутність інфраструктури та інструментарію для створення інформаційно-освітнього середовища, відсутність власних теоретичних розробок з питань дистанційного навчання [4].

Сучасні українські дослідники Л. Власенко та Н. Шинкаренко [5] визначають кілька видів дистанційного навчання. Критерієм цього поділу є педагогічні методи та прийоми, які використовують під час дистанційної форми навчання:

методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами за мінімальною участі викладача і студентів (самонавчання). Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж;

методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємодія одного студента з одним викладачем. Ці методи реалізуються в дистанційній освіті переважно за допомогою таких технологій, як телефон, електронна пошта;

методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи тьютором (навчання «один до багатьох»). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій;

методи, для яких характерна активна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу («багато до багатьох»). Розвиток цих методів пов'язаний з проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій [5].

За технологією подання інформації дистанційне навчання поділяється на синхронне й асинхронне навчання (М. Ушкаленко та ін.) [15].

Синхронне навчання – це таке навчання, у процесі якого студент одночасно бере участь у навчальних заходах (таких як вебінари і віртуальні класи) зі своїми викладачами й однокурс-

никами. Найбільш технічно складними є синхронні комунікації (вони здійснюються в режимі реального часу).

Перевагами цього типу є:

Студент може взаємодіяти зі своїми викладачами та іншими студентами в режимі реального часу.

Студент може отримати миттєвий зворотний зв'язок від своїх викладачів.

Студент може ставити питання або брати участь у дискусіях.

Недоліки цього типу:

Потрібно відвідувати заняття в призначений час.

Необхідно мати доступ до відповідної технології [15].

Існує кілька видів синхронних комунікацій:

відеоконференції (односторонні й двосторонні);

аудіоконференції;

чат (текстові конференції);

миттєвий обмін повідомленнями;

спільне використання програмних засобів;

віртуальний клас [15].

Розглянемо деякі з них.

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-відео чат. Найбільш поширений текстовий чат [13].

Вебінар – це термін, що застосовується для позначення різних онлайн-заходів: семінарів, дискусій, презентацій, тренінгів та мережових трансляцій тих чи інших подій (під час вебінару зв'язок між учасниками підтримується через інтернет на основі спеціальної вебплатформи).

Відеоконференція – це конференція в реальному часі в онлайн-режимі. Її проводять у визначений день і в призначений час. Для якісного проведення відеоконференції, як і телеконференції, необхідна чітка підготовка: створення програм, своєчасна інформація на сайті й розсилка за списком (виконує педагог). Відеоконференція – один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття, коли учні й викладач перебувають на відстані [13].

У дистанційній формі навчання також використовують технологію «віртуальні класи». Віртуальні класи – це інтерактивні

навчальні сесії, які проводять через інтернет. Такі онлайн-заняття можуть проходити у формі вебінару. Однією з переваг віртуальних класів є те, що вони дають студентам можливість брати участь у навчальних заходах разом зі своїми однокурсниками. Окрім того, віртуальні класи усувають один з недоліків дистанційного навчання – відсутність соціальної взаємодії. Їх використання дозволяє через локальні або глобальні мережі реалізувати спілкування «віч-на-віч» за допомогою таких функцій:

класна дошка (whiteboard) – можливість писати й малювати на екрані, доступному одночасно всім учасникам спілкування;

загальний (широкомовний) чат;

функція «підняття руки» – спосіб привернути увагу доповідача, не перериваючи його доповідь;

індивідуальний обмін повідомленнями між учнями й викладачем;

показ слайдів, навчальних матеріалів [13].

Для успішного застосування технологій синхронного спілкування, як правило, потрібна локальна чи велика корпоративна мережа або високошвидкісне з'єднання з інтернетом.

Менших технологічних ресурсів вимагає опосередковане або асинхронне навчання.

Асинхронне навчання не вимагає від студентів участі в навчальних заходах одночасно з іншими однокурсниками. Замість цього студентам надається можливість опрацювати матеріал курсу у своєму темпі й відповідно до власного графіка. Підручники, електронна пошта, віртуальні бібліотеки, онлайн-бази даних, платформа Google Classroom та інші засоби дистанційного навчання можуть відіграти важливу роль в отриманні студентами навчального матеріалу для асинхронних курсів.

Переваги цього типу:

студенти можуть самі визначити власний графік навчання;

студенти можуть працювати з матеріалом курсу у своєму темпі. Це означає, що студент може витратити більше часу на новий, раніше не знайомий йому матеріал і працювати швидше з матеріалом, який йому частково відомий.

Недоліки цього типу:

студентам знадобиться більше самодисципліни, щоб учитися самостійно і дотримуватися графіка навчання;

у студентів може бути менше можливостей для взаємодії з іншими здобувачами освіти;

потрібен деякий час, щоб отримати відгуки від викладачів, їхні оцінки результатів роботи студентів [13].

До асинхронних видів комунікацій належать: електронна пошта, форум, блог, вебсторінка.

Електронна пошта – це стандартний сервіс інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (програмах, графіці, звуках, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді. У системі вищої освіти електронну пошту використовують для організації спілкування викладача і студентів, а також студентів між собою.

Форум – одна з поширених форм спілкування викладача і студентів у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений будь-якій проблемі або темі. Модератор форуму (викладач) реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру. Кілька форумів можна об'єднати в один великий. Наприклад, під час роботи малої групи студентів над проектом створюють форуми для кожної окремої групи з метою спілкування під час проведення дослідження над виконанням поставленого для цієї групи завдання, потім – обговорення загальної проблеми проекту всіма учасниками навчального процесу (вебконференція).

Блог – це форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. В інтернет-курсі технології блогу можна використовувати під час навчання в колективі. Наприклад, автор (один студент чи група) виконав певне завдання (твір, есе, реферат), яке розміщують на сайті свого мережевого щоденника (блогу), потім автор блогу дає можливість іншим студентам і викладачу прочитати і прокоментувати розміщений матеріал [13].

Незважаючи на наявність специфічно інформаційних технологій у системі дистанційного навчання у закладах вищої освіти, її основу складають традиційні форми й методи, адаптовані до нових умов (лекції, практичні заняття, семінари, консультації тощо).

Для дистанційної освіти, як і для традиційного навчання, застосовні п'ять дидактичних методів навчання, розроблених відомим дидактом І. Лернером, а саме: інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, евристичний і дослідницький. Через їх використання у відповідних поєднаннях охоплюється вся сукупність педагогічних актів взаємодії викладача та студентів.

Більшість викладачів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання надають перевагу системі дистанційного навчання Google Classroom та платформі Zoom. На нашу думку, це зумовлено низкою причин: безкоштовність, можливість поєднувати індивідуальні та групові форми організації освітнього процесу, наявність зворотного зв'язку тощо.

Висновки. Насамкінець зазначимо, що використання в освітньому процесі сучасних педагогічних технологій і засобів масової комунікації сприяють розвитку в Україні різних форм організації навчання, зокрема й дистанційної освіти, яка забезпечує можливості для навчання упродовж життя, формування індивідуальної освітньої траєкторії учня або студента тощо. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, зміна запитів суспільства стимулюють перехід системи освіти від гасла «освіта – на все життя» до концепції «навчання впродовж життя», яка сприяє виникненню нових способів та методів навчання, прийомів пізнавальної діяльності, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, принципово інших підходів до форм та засобів передачі інформації. Одним з об'єктивних чинників розвитку дистанційного навчання, безсумнівно, є і ситуація в суспільстві, зумовлена епідемією COVID-19 та карантинними обмеженнями. У такому контексті впровадження технологій дистанційного навчання – це вже не інновація, а вимога часу. У зв'язку з цим подальших досліджень потребують такі аспекти запровадження дистанційного навчання у вищу освіту: розробка методичного забезпечення навчальних дисциплін, які викладають дистанційно, оволодіння викладачами та студентами сучасними комунікаційними засобами, що використовують в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Андреев А. А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. Москва: МЭСИ, 1999. 196 с.

2. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачов Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2008. 324 с.

3. Бублик В. В. Шляхами дистанційної освіти та електронного навчання. *Наукові записки НАУКМА. Серія: Комп'ютерні науки*. 2018. Т. 1. С. 4–9.

4. Василенко Ю. М. Становлення та розвиток дистанційного навчання в Україні. URL : <https://www.sworld.com.ua/konfer28/612.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

5. Власенко Л. В., Шинкаренко Н. В. Методи дистанційного навчання. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5006/3/methods7.pdf> (дата звернення: 21.04.2022).

6. Карпенко М. М. Розвиток дистанційного навчання як відповідь на сучасні виклики для України. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/18-1435918091.pdf> (дата звернення: 03.04.2022).

7. Муковіз О. П. Розвиток дистанційного навчання у педагогічній теорії та практиці. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 12. С. 109–114.

8. М'ястковська М. О. Світові тенденції розвитку дистанційної освіти та перспективи для України. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2015. Вип. 21. С. 256–258.

9. Огієнко О. І. Дистанційна педагогічна освіта: вітчизняний та зарубіжний досвід: методичні рекомендації. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/Information_technology/2012_Ogienko_recomend.pdf (дата звернення: 15.04.2022).

10. Осадчий В. В. Методи, форми та засоби професійної підготовки учителів-тьюторів в умовах дистанційної форми навчання. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-06/10ovvdf.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

11. Пилаєва Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 147. С. 114–118.

12. Плющ В. М., Равлів Ю. А. Становлення дистанційного навчання в Україні. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2018. Вип. 37. С. 24–30.

13. Про ключові зміни в освіті, впроваджені через карантин. Офіційний сайт МОН України. URL: <https://moodle.org/course/view.php?id=17228> <http://mon-covid19.info/> (дата звернення: 10.04.2022).

14. Третяк О. С., Чебоненко С. О., Мошта І. М. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2021. № 1 (6). С. 133–147.

15. Ушкаленко І. М., Зелінська Ю. С. Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах України та інших країнах світу. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/63.pdf (дата звернення: 14.04.2022).

16. Янченко Т. В. До витоків становлення дистанційної освіти. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії*: зб. тез Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 трав. 2020 р.). Київ: Ін-тут педагогіки НАПН України, 2020. С. 61–64.

17. History. The University of Chicago. URL: <https://history.uchicago.edu> (дата звернення: 14.04.2022).

18. Sir Isaac Pitman. The knight of the pen. *Australian town and country journal*. 1894. 9 Jun. P. 31. URL : <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/71214835> (дата звернення: 14.04.2022).

References

1. Andreev, A. A. and Soldatkin, V. I. (1999), Distance learning: essence, technology, organization. Moscow: MESI, 196 p.

2. Bykov, V. Yu., Kukhareno, V. M., Syrotenko, N. H., Rybalko, O. V. and Bohachov, Yu. M. (2008), Technology of creating a distance course: textbook, Kyiv: Milenium, 324 p.

3. Bublyk, V. V. (2018), By the ways of distance education and e-learning. *Scientific notes of NaUKMA. Series: Computer Sciences*, Vol. 1, pp. 4–9.

4. Vasylenko, Yu. M. Formation and development of distance learning in Ukraine, available at: www.sworld.com.ua/konfer28/612.pdf (accessed 12 April 2022).

5. Vlasenko, L.V. and Shynkarenko, N.V. Methods of distance learning, available at: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5006/3/methods7.pdf> (accessed 21 April 2022).

6. Karpenko, M. M. Development of distance learning as a response to modern challenges for Ukraine, available at: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/18-1435918091.pdf> (accessed 03 April 2022).

7. Mukoviz, O. P. (2012), Development of distance learning in pedagogical theory and practice, *Pedagogical education: theory and practice*, Issue 12, pp. 109–114.

8. Miastkovska, M. O. (2015), Global trends in the development of distance education and prospects for Ukraine, *Collection of scientific papers of Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiienko University*, Issue 21, pp. 256 – 258.

9. Ohiienko, O. I. Distance pedagogical education: domestic and foreign experience: methodical recommendations, available at: http://ipood.com.ua/data/NDR/Information_technology/2012_Ogienko_reco mend.pdf (accessed 15 April 2022).

10. Osadchyi, V. V. Methods, forms and means of professional training of tutors in the form of distance learning, available at: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-06/10ovvdf.pdf> (accessed 12 April 2022).

11. Pylaieva, T. (2016), History of development of distance education in the world, *Scientific notes of Kirovohrad State Pedagogical University of the name after Vladimir Vinnichenko. Series: Pedagogical sciences*, Issue 147, pp. 114–118.

12. Pliushch, V. M. and Ravliv, Yu. A. (2018), Formation of distance learning in Ukraine, *Bulletin of Oleksander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*, Issue 37, pp. 24–30.

13. About key changes in education implemented because of quarantine. Official site of the Ministry of Education and Science of Ukraine, available at: <https://moodle.org/course/view.php?id=17228 http://mon-covid19.info/> (accessed 10 April 2022).

14. Tretiak, O. S., Chebonenko, S. O. and Moshta, I. M. (2021), Pedagogical conditions for the formation of communicative competence of future specialists in socionomic professions, *Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioural Sciences*, No. 1 (6), pp. 133–147.

15. Ushkalenko, I. M. and Zelinska, Yu. S. Distance learning in higher education institutions of Ukraine and other countries, available at: www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/63.pdf (accessed 14 April 2022).

16. Yanchenko, T. V. (2020), To the origins of distance education, *History and philosophy of education in independent Ukraine: achievements and strategies*: collection of proceedings of All-Ukrainian scientific and practical conference, (20 May, 2020), Kyiv: Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, pp. 61–64.

17. History, The University of Chicago, available at: <https://history.uchicago.edu> (accessed 14 April 2022).

18. Sir Isaac Pitman, (1894), The knight of the pen, *Australian town and country journal*, 9 June, p. 31, available at: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/71214835> (accessed 14 April 2022).